

**FARG‘ONA JADIDLARI MA’NAVIY MEROSIDA IJTIMOIIY
INSTITUTLARNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA’SIRI
MUAMMOLARNING YORILISHI**

Jumaboyev Doniyorjon G‘iyosiddin o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti

harbiy ta’lim fakulteti 1-bosqich talabasi

+998996495508

doniyorjumaboyev995@gmail.com

O‘ktamov Sohijjon Erkinjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti

harbiy ta’lim fakulteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya:** Ushbu maqolada **Farg‘ona jadidlarining ma’naviy merosi va ularning jamiyat taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi tahlil qilinadi. Jadidlarning ijtimoiy institutlar rivojiga ta’siri, xususan, ta’lim, madaniyat, diniy islohotlar va iqtisodiy-siyosiy tizim bilan bog‘liq islohotlari o‘rganiladi. Ushbu tadqiqot natijalari Farg‘ona jadidlarining ma’naviy merosi bugungi kunda ham dolzarb ekanini, ularning ilm-fan, ta’lim va madaniyat sohalaridagi islohotlari jamiyat rivoji uchun mustahkam asos bo‘lib xizmat qilayotganini ko‘rsatadi.

***Kalit so‘zlar:** Farg‘ona jadidlari, jadidchilik harakati, ta’lim islohotlari, yangi usul maktablari, diniy islohotlar, milliy uyg‘onish, madaniyat, siyosiy institutlar, iqtisodiy islohotlar, mustaqillik, O‘zbekiston, ijtimoiy institutlar*

Kirish

Farg‘ona jadidlari o‘zbek milliy uyg‘onish harakatining ajralmas qismi bo‘lib, ularning ma’naviy merosi xalq tafakkurini yuksaltirish, madaniyat va ta’lim sohalarini rivojlantirish yo‘lida muhim o‘rin tutadi. **Jadidchilik**

harakati, XX asr boshlarida Turkiston o'lkasida shakllangan va ma'rifiy islohotlarni ilgari surgan ilg'or ziyolilar guruhi tomonidan boshqarilgan ijtimoiy-siyosiy va madaniy harakat edi. Ularning asosiy maqsadi eskilik sarqitlariga barham berib, ilm-ma'rifatni keng yoyish, yangi maktab va ta'lim tizimini yaratish, shuningdek, milliy g'ururni shakllantirishdan iborat bo'lgan. **Farg'ona vodiysi** jadidchilik harakatining eng muhim o'choqlaridan biri hisoblanadi, chunki bu mintaqa tarixan ilm-fan va hunarmandchilik rivojlangan hudud bo'lib, unda yangiliklarga intilish kuchli edi.

Jadidchilik harakati O'zbekistonda XX asr boshlarida jamiyat taraqqiyoti uchun yangi g'oyalarni ilgari surdi. **Farg'ona jadidlari**, xususan, Munavvarqori Abdurashidxonov, Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdurauf Fitrat va boshqalar zamonaviy bilimlar orqali millatni rivojlantirishga harakat qilishdi. Ular eski maktab tizimini o'zgartirib, yangi usul maktablarini tashkil etdilar, gazeta va jurnallar chop etish orqali xalqni ma'rifatli qilishga intildilar. Ayniqsa, Farg'ona vodiysida jadidlarning ta'siri kuchli bo'lib, ular bu yerda ta'lim, madaniyat, adabiyot va hatto siyosiy islohotlar bilan shug'ullandilar.

Ushbu tadqiqot mavzusining **dolzarbligi** shundaki, jadidlarning ijtimoiy institutlarga ta'siri va ularning merosi bugungi jamiyat uchun ham katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimida, madaniy rivojlanish yo'nalishlarida va milliy o'zlikni anglash jarayonida jadidchilik g'oyalarining o'rni sezilarli darajada namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, ularning ilgari surgan islohotlarining jamiyat taraqqiyotiga qanday ta'sir ko'rsatgani va bu jarayonda qanday muammolar paydo bo'lgani muhim ilmiy muammo sifatida qaralishi lozim. Ushbu maqolada Farg'ona jadidlarining ijtimoiy institutlarga ta'siri va bu borada duch kelgan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ularning merosi jamiyat rivoji uchun qanchalik dolzarb ekani va bugungi kundagi ahamiyati ochib beriladi.

Jadidchilik harakati O'zbekiston va umuman, Turkiston xalqlari uchun yangi taraqqiyot yo'lini ochgan muhim tarixiy jarayonlardan biri bo'ldi. **Farg'ona jadidlari** ham jamiyatning turli ijtimoiy institutlariga o'zlarining

ilg'or g'oyalari bilan ta'sir o'tkazgan va ularga yangicha mazmun bag'ishlagan. Ular jamiyatning fundamental tuzilmalari – **ta'lim, madaniyat, din, siyosat va iqtisodiyot** kabi sohalarni modernizatsiya qilishga intildilar. Farg'ona vodiysi o'zining yuksak ilmiy-madaniy muhitga ega bo'lgan mintaqa sifatida jadidchilik harakatining asosiy markazlaridan biriga aylandi.

Jadidchilik harakatining eng asosiy yo'nalishlaridan biri ta'lim tizimining isloh qilinishi edi. **Farg'ona jadidlari**, ayniqsa, Munavvarqori Abdurashidxonov, Mahmudxo'ja Behbudiy va boshqalar an'anaviy maktablarning samarasizligini tushunib, yangi maktablarni tashkil qilishga kirishdilar. Ularning asosiy maqsadi zamonaviy fanlarni, xususan, **matematika, geografiya, tarix, tabiiy fanlar va xorijiy tillarni** o'qitish orqali yosh avlodning tafakkurini kengaytirish edi. Farg'ona vodiysida birinchilardan bo'lib yangi usul maktablari ochilgan bo'lib, ularda jadid pedagoglari yoshlarni ilm-ma'rifat bilan tanishtirdilar. Ushbu maktablarda **bosma darsliklardan foydalanish, interfaol ta'lim metodlarini joriy etish va amaliy bilimlarni berish** kabi innovatsion yondashuvlar mavjud edi.

Biroq, bu yangilanish jarayoni oson kechmadi. **An'anaviy maktablar tarafdorlari**, jumladan, eski usul domlari va diniy yetakchilar bu islohotlarga qarshilik ko'rsatishdi. Jadidlarning ta'lim tizimiga kiritgan o'zgarishlari ularning hayotiga tahdid tug'dirdi, ko'plab jadid pedagoglari tazyiqlarga uchradi. Shunga qaramay, **Farg'ona vodiysi yoshlarining bilim olishga bo'lgan qiziqishi oshdi** va jadid maktablari jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shdi.

Farg'ona jadidlari faqat ta'lim bilan cheklanib qolmay, **milliy madaniyat va san'atning taraqqiy etishi** uchun ham astoydil harakat qilishdi. Ular xalq orasida **teatr, adabiyot va jurnalistikani rivojlantirish** orqali milliy ongini yuksaltirishga intildilar. Mahmudxo'ja Behbudiy tomonidan yozilgan "**Padarkush**" va boshqa jadid dramalari teatr sahnalarida namoyish etildi. Ushbu asarlar orqali jadidlar jamiyatning dolzarb muammolarini ko'tarib

chiqishdi, jumladan, **ayollar taqdiri, ilmga bo'lgan ehtiyoj, eskilik sarqitlarining zararli oqibatlari** haqida ochiq fikr bildirishdi.

Farg'ona vodiysida **bosma nashrlar** rivojlanib, gazeta va jurnallar xalqning ongini o'stirishda muhim vositaga aylandi. Jadidlar chop etgan nashrlarda ilm-fan, milliy g'oya va mustaqillik haqida maqolalar e'lon qilinar, jamiyat a'zolarining tafakkurini o'zgartirishga intilish kuchayardi. **Adabiyot va she'riyat** ham jadidlar faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, ular orqali xalqning milliy uyg'onish g'oyalari targ'ib etishdi.

Jadidchilik harakati islom dinini ham zamonaviy tafakkur bilan uyg'unlashtirish tarafdori edi. **Farg'ona jadidlari diniy islohotlar orqali din va ilmni birlashtirishga harakat qilishdi.** Ular an'anaviy diniy ta'limotning faqatgina ibodat bilan cheklanishi to'g'ri emasligini, balki islom dini taraqqiyot va ilmga bo'lgan intilishni qo'llab-quvvatlashini targ'ib qilishdi. Jadidlar fikricha, diniy bilimlar **zamonaviy fan va texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilishi** lozim edi.

Bu borada jadidlarning qarashlari ko'plab **mutaassib guruhlar** tomonidan rad etildi va ular "bid'atchilik"da ayblandi. Shunga qaramay, ular **islomning asl mohiyatini tushuntirish, insonlarni tafakkur qilishga undash** orqali jamiyatni isloh qilishga intildilar. Farg'ona vodiysida yangi maktablar ochilishi va diniy ma'rifatchilik ishlari olib borilishi bu g'oyalarning asta-sekin ommalashuviga xizmat qildi.

Farg'ona jadidlari faqat ta'lim va madaniyat sohasida emas, balki **siyosiy va iqtisodiy** masalalarda ham ilg'or fikrlarni ilgari surishgan. Ular **siyosiy mustaqillik**, milliy davlatchilik va mahalliy o'zini o'zi boshqarish tizimini rivojlantirishga harakat qilishdi. **Farg'ona vodiysida 1917-yilgi inqilobdan so'ng Turkiston Muxtoriyati tuzilganida**, jadidlar bu jarayonda faol ishtirok etgan. Ularning maqsadi milliy manfaatlarni himoya qilish va o'z xalqining siyosiy hayotda mustaqil harakat qilishini ta'minlash edi.

Jadidlar iqtisodiy rivojlanish uchun ham o'z qarashlariga ega edilar. Ular **savdo va sanoatni rivojlantirish, yer islohotlarini amalga oshirish, mahalliy tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash** tarafdori edilar. Ammo **chor ma'murlari** bu islohotlarning amalga oshishiga to'sqinlik qilishgan va jadidlar iqtisodiy mustaqillik yo'lida jiddiy muammolarga duch kelganlar.

Umuman olganda, **Farg'ona jadidlari ijtimoiy institutlarning deyarli barcha jabhalariga o'z ta'sirini o'tkazgan**, ular ta'lim, madaniyat, din, siyosat va iqtisodiyot sohalarida islohotlar qilishga intilgan. Garchi ularning harakatlari ko'plab to'siqlarga uchragan bo'lsa-da, ular jamiyatni yangi taraqqiyot yo'liga yo'naltirishga katta hissa qo'shganlar. Bugungi kunda ularning merosi O'zbekistonning ijtimoiy va madaniy rivojlanishida muhim o'rin tutmoqda.

Farg'ona jadidlari o'z davrida jamiyat taraqqiyoti yo'lida ko'plab islohotlarni amalga oshirishga harakat qilishgan bo'lsa-da, ularning bu sa'y-harakatlari doimo **to'siqlar va qarshiliklar** bilan duch kelgan. Jadidlarning ilgari surgan **zamonaviy ta'lim tizimi, madaniyat va siyosiy islohotlar** an'anaviy dunyoqarash bilan to'qnash kelar, bu esa ularning faoliyatiga nisbatan qarama-qarshiliklarni keltirib chiqarardi. Xususan, Farg'ona vodiysida jadidlar tomonidan ochilgan yangi usul maktablari eski maktab tarafdorlari tomonidan shubha bilan qarshilangan, chunki ular bu o'zgarishlarni islomiy qadriyatlarga tahdid deb bilishgan.

Jadidchilik harakati o'z faoliyatini olib borayotgan davrda ikkita asosiy kuchga qarshi turishga majbur bo'lgan. Birinchidan, **chor ma'murlari** jadidlarning mustaqil fikrlashga bo'lgan intilishini o'z hukmronligiga tahdid sifatida qabul qilgan. Turkistonda hukmron bo'lgan rus mustamlakachilari jadidlarning milliy uyg'onish, savodxonlik va ta'lim orqali xalqni o'ziga mustaqil bo'lishga undashini sezib, ularni turli usullar bilan cheklashga harakat qilishgan. Jadidlarning gazeta va jurnallar chiqarishiga, yangi usul maktablari ochishiga to'sqinlik qilingan, ba'zan esa faoliyatlari mutlaqo taqiqlangan.

Ikkinchidan, **muhofazakor ulamolar va eski usul maktab tarafdorlari** jadidlarning harakatiga jiddiy qarshilik ko'rsatganlar. Ularning ta'lim sohasidagi yangiliklari islomiy an'analarga zid deb baholangan, yangi usul maktablarida din asoslari chetda qolayotgani haqida ayblovlar bo'lgan. Aslida esa, jadidlar **islom dinini fan va taraqqiyot bilan uyg'unlashtirish tarafdori edilar**, ammo ularning pozitsiyasi noto'g'ri talqin qilinib, ular "dinni zaiflashtirish" yoki "bid'atchilik"da ayblanganlar. Shu sababli, jadidlar jamiyatda islohotlar o'tkazish jarayonida katta to'siqlarga duch kelganlar.

Farg'ona vodiysi, umuman olganda, **an'anaviy qarashlarga sodiq mintaqalardan biri** bo'lib, bu yerda diniy va ijtimoiy urf-odatlar mustahkam o'rnashgan edi. Shuning uchun **jadidlarning islohotchilik harakatlari** jamiyatning turli qatlamlari tomonidan turlicha qabul qilingan. Yangi usul maktablari, gazeta va kitob nashrlari orqali ma'rifat tarqatishga bo'lgan urinishlar ba'zi guruhlar tomonidan qo'llab-quvvatlangan bo'lsa, boshqa qatlamlar esa bunga shubha bilan qaragan. **An'anaviy dunyoqarash tarafdorlari** yangi maktablarda berilayotgan ta'lim usullari va ayniqsa, ayollarning ta'lim olishi masalasida jadidlar bilan keskin tortishuvlarga kirishganlar.

Bundan tashqari, siyosiy va iqtisodiy sohalarda ham jadidlar o'z g'oyalarini targ'ib qilish jarayonida turli bosimlarga uchraganlar. **Ularning Turkiston Muxtoriyati loyihasiga qo'shilishlari, milliy mustaqillik haqida o'ylashlari va zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy qilishga urinishlari** chor ma'murlari tomonidan yoqtirilmagan va ular jadidlar harakatini bostirishga harakat qilganlar. 1917-yildan keyin Sovet hokimiyatining kirib kelishi bilan esa jadidlarning siyosiy yo'nalishi yana ham qiyin ahvolga tushdi.

Farg'ona jadidlari jamiyatning turli institutlari bilan hamkorlik qilishga harakat qilgan bo'lsalar-da, mavjud tizim ularning faoliyatini ko'p jihatdan cheklab qo'ygan. Masalan, **ta'lim tizimi** davlat nazorati ostida bo'lgan va jadidlarning yangi usul maktablarini rivojlantirishiga to'liq erkinlik berilmagan. Ularning

ochgan maktablari ko‘pincha norasmiy tarzda faoliyat yuritgan, bu esa ularning faoliyatini xavf ostiga qo‘ygan.

Matbuot va nashriyot ham jadidlar uchun muhim vosita bo‘lgan, ammo bu soha ham qattiq nazoratga olingan. Jadidlarning gazetalar chiqarish harakatlari ko‘p hollarda senzura tomonidan to‘xtatilgan yoki maqolalar chop etilishiga ruxsat berilmagan. **Madaniyat va san‘at sohasida** ham jadidlar tomonidan sahnalashtirilgan spektakllar va yozilgan asarlar jamiyat tomonidan har doim ham to‘liq qabul qilinmagan, ularning asarlari ayrim doiralarda rad etilgan.

Jadidlarning ilgari surgan islohotlari jamiyat tomonidan turlicha qabul qilingan. **Ilmga chanqoq yoshlar va ilg‘or tafakkur egalari** jadidlarning yangi ta‘lim tizimi va ma‘rifatchilik harakatini qo‘llab-quvvatlashgan. Ayniqsa, savodxonlik darajasi past bo‘lgan qatlamlar uchun yangi usul maktablari katta ahamiyatga ega bo‘lgan. Biroq, **kattalar, an‘anaviy dindor doiralar va mustamlakachilik siyosatini qo‘llab-quvvatlagan mahalliy amaldorlar** jadidlarning islohotlariga qarshi chiqqanlar.

Shunga qaramay, jadidlarning harakatlari to‘xtab qolmadi. Ularning ta‘lim, madaniyat, din va siyosiy sohalaridagi sa‘y-harakatlari vaqt o‘tishi bilan o‘z natijalarini bera boshladi. Keyinchalik mustaqil O‘zbekiston shakllangach, **jadidchilik g‘oyalari qayta tiklandi** va hozirgi kunda ta‘lim tizimi, ilm-fan va madaniyat sohalarida ularning mehnatlari qadrlanmoqda.

Umuman olganda, **Farg‘ona jadidlari jamiyat taraqqiyotiga ulkan ta‘sir ko‘rsatgan bo‘lsalar-da, ularning harakatlari turli bosimlar va cheklovlarga duch kelgan.** Ular milliy uyg‘onish va mustaqillik g‘oyalarini ilgari surib, ta‘lim, madaniyat, din va siyosat sohalarida o‘z izlarini qoldirganlar. Bugungi kunda jadidlar merosi jamiyatimizning rivojlanishida muhim o‘rin tutadi va ularning ilg‘or fikrlari hali ham dolzarb hisoblanadi.

Farg‘ona jadidlari tomonidan ilgari surilgan islohotlar va ularning ma‘naviy merosi bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolgan. Ularning ta‘lim, madaniyat, ijtimoiy institutlar rivoji va milliy ongini shakllantirishga

qo‘shgan hissasi hozirgi jamiyatimizning asosiy ustunlaridan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Mustaqil O‘zbekiston siyosatida jadidlarning g‘oyalari aks etgan bo‘lib, bu jarayon jamiyat rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, ularning merosini keng targ‘ib qilish va avlodlarga to‘g‘ri yetkazish dolzarb vazifalardan biridir.

Jadidlar ta‘lim tizimini isloh qilish orqali millatning savodxonligini oshirishni va zamonaviy ilm-fanni ommalashtirishni maqsad qilgan edilar. Bugungi O‘zbekiston ta‘lim tizimida jadidlarning ilgari surgan g‘oyalari o‘z aksini topgan. **Yangi usul maktablari** g‘oyasi asosida bugungi umumiy o‘rta ta‘lim tizimi rivojlanib, xalqning keng qatlamlariga zamonaviy bilimlar yetkazib berilmoqda. Ta‘limda **ilmiy asoslangan metodika, xorijiy tillarni o‘qitish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish** jadidlar orzu qilgan ma‘rifatli jamiyatga yaqinlashish yo‘lidagi muhim qadamlardir.

Shuningdek, madaniyat sohasida ham jadidchilik harakati qo‘llab-quvvatlagan **teatr, adabiyot, san‘at va jurnalistika** rivoj topdi. Mustaqillikdan so‘ng milliy uyg‘onish jarayoni jadidlarning ilgari surgan **madaniy va ijodiy erkinlik g‘oyalari** asosida shakllandi. Bugungi kunda milliy teatrlar, kinolar va adabiyotda jadidlarning ilgari surgan g‘oyalari, ularning ma‘naviy merosi o‘z aksini topmoqda.

Jadidlar jamiyatni rivojlantirish uchun ta‘lim va madaniyat bilan cheklanib qolmay, balki **ijtimoiy institutlarni mustahkamlash** yo‘lida ham katta hissa qo‘shganlar. Ular davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, ijtimoiy adolat va huquqiy tizimni isloh qilishga harakat qilishgan. Mustaqillikdan so‘ng O‘zbekiston ijtimoiy institutlarining shakllanishida jadidlarning ilgari surgan **erkin jamiyat, milliy manfaatlarga asoslangan iqtisodiy siyosat va adolatli boshqaruv tamoyillari** aks etmoqda.

Bugungi kunda **nodavlat ta‘lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot markazlari va madaniy-ma‘rifiy tashkilotlar** jadidlarning ilgari surgan g‘oyalari asosida faoliyat olib bormoqda. Ularning ilm- ma‘rifatga urg‘u berish

g'oyasi **zamonaviy O'zbekistonning ta'lim va innovatsiya siyosatida** ham o'z aksini topgan. Shuningdek, jamiyatning iqtisodiy rivojlanishida **milliy tadbirkorlik, yer va suv resurslarini samarali boshqarish, xalqning iqtisodiy savodxonligini oshirish** kabi masalalarda jadidlarning fikrlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Mustaqillikka erishgandan so'ng O'zbekiston milliy tiklanish jarayoniga kirishdi va bu jarayonda jadidchilik harakatining o'rni beqiyos bo'ldi. **Davlat siyosatida milliy qadriyatlarni tiklash, ma'rifatchilik va ta'limga e'tibor qaratish, madaniyat va san'atni rivojlantirish** kabi tamoyillar jadidlarning g'oyalari bilan hamohang ekanligi ko'rinib turibdi.

Ayniqsa, bugungi kunda davlat tomonidan ilgari surilayotgan **ta'lim islohotlari, milliy tillarni rivojlantirish, yoshlarni chet elda tahsil olishga rag'batlantirish** kabi qarorlar jadidchilik harakatining davomiyligi sifatida qaralishi mumkin. **Ma'naviy merosni tiklash va uni jamiyatga qaytarish** yo'lidagi ishlar jadidlar istagan ma'rifatli jamiyat sari intilishning amaliy natijasidir.

Bundan tashqari, jadidlarning mustaqillik va milliy o'zlikni anglash g'oyalari bugungi **milliy g'oya va mafkuraviy tamoyillarda** ham yaqqol seziladi. O'zbekistonda **erkin fuqarolik jamiyatini shakllantirish, inson huquqlarini himoya qilish, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish** bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar jadidlarning orzulari amalga oshayotganidan dalolat beradi.

Farg'ona jadidlarining merosi bugungi jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi bo'lishiga qaramay, ularning hayoti va faoliyati hali ham to'liq o'rganib chiqilmagan. **Ularning ma'naviy merosini keng targ'ib qilish, ilmiy va ommaviy tadqiqotlar olib borish, ularning asarlarini zamonaviy o'quv dasturlariga kiritish** dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bugungi kunda jadidlarning faoliyati bo'yicha ilmiy anjumanlar o'tkazilmoqda, ularning hayoti va faoliyati haqida filmlar, maqolalar, kitoblar chop etilmoqda. Ammo bu jarayonni yanada kengaytirish va ularning

g'oyalari yosh avlodga yetkazish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. **O'zbek yoshlarini jadidlar g'oyalari bilan tanishtirish, ularning ilmga bo'lgan ishtiyoqini oshirish** orqali jamiyatning kelajakdagi taraqqiyotiga katta hissa qo'shish mumkin.

Shuningdek, jadidlar tomonidan ilgari surilgan **milliy birlik, ta'limni rivojlantirish, iqtisodiy mustaqillik va adolatli jamiyat tamoyillarini** bugungi hayotda keng targ'ib qilish ularning orzularini ro'yobga chiqarish yo'lida muhim qadamlardan biri bo'lishi mumkin. Davlat va jamiyat miqyosida jadidchilik harakati namoyandalarini chuqur o'rganish, ularning asarlarini tarjima qilish va ilmiy jamoatchilikka yetkazish lozim.

Xulosa

Farg'ona jadidlari o'z davrining ilg'or ziyolilari bo'lib, jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan muhim shaxslar edi. Ularning ma'naviy merosi ta'lim, madaniyat, siyosat va iqtisodiyot kabi turli ijtimoiy institutlarning rivojlanishida tub burilish yasagan. Jadidlarning asosiy maqsadi xalqni **ilm-ma'rifat bilan boyitish, eski an'analar va johillik botqog'idan chiqarish, mustaqil fikrlovchi va taraqqiyotni qo'llab-quvvatlovchi avlodni tarbiyalash** edi. Farg'ona vodiysi, o'zining tarixiy va madaniy o'rni bilan, jadidchilik harakatining muhim markazlaridan biriga aylangan. Ushbu harakat orqali yangi maktablar ochildi, matbuot rivojlandi, teatr san'ati paydo bo'ldi va milliy ong kuchaydi. Biroq, jadidlar o'z islohotlarini amalga oshirish yo'lida ko'plab qiyinchiliklarga duch keldilar – ularning faoliyatiga **chor ma'murlari, diniy konservatorlar va eski tuzum tarafdorlari** tomonidan qarshilik ko'rsatildi.

Farg'ona jadidlari tomonidan amalga oshirilgan islohotlar bugungi jamiyat taraqqiyotida ham o'z aksini topmoqda. **Ta'lim tizimining modernizatsiyasi, fan va texnologiyaga asoslangan yangi dars metodlarining joriy etilishi, ayollarning ta'lim olishi va ilm-fanni rivojlantirishga bo'lgan e'tibor** – bularning barchasi jadidlar orzu qilgan jamiyat sari tashlangan qadamlar hisoblanadi. Shuningdek, madaniyat va san'at sohalarida jadidlarning

ilgari surgan tamoyillari, xususan, adabiyot, teatr va matbuot erkinligiga bo‘lgan intilishlar bugungi mustaqil O‘zbekistonda o‘z ifodasini topgan. Davlat siyosati darajasida ham jadidlarning **milliy o‘zlikni anglash, iqtisodiy mustaqillikka erishish, xalqni ilmga yo‘naltirish** haqidagi g‘oyalari mustahkam o‘rin olgan. Bu esa ularning merosi hanuzgacha jamiyat uchun muhim va dolzarb ekanligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, **Farg‘ona jadidlarining merosini chuqurroq o‘rganish, uni ilmiy jihatdan tadqiq qilish va yosh avlod orasida ommalashtirish zarurati** mavjud. Jadidlarning hayoti va faoliyatini o‘rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi kun yoshlarini ilmga, tafakkurga va ma‘rifatga yo‘naltirish uchun ham muhimdir. Shu sababli, **jadidlar haqida ilmiy anjumanlar, kitoblar, hujjatli filmlar tayyorlash, ularning asarlarini keng jamoatchilikka yetkazish** kelajak avlodning ma‘naviy yuksalishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ularning ilg‘or g‘oyalari ta‘lim tizimiga keng tatbiq etilishi kerak – yangi avlod jadidlarning ilmiy va ma‘rifiy islohotlarini o‘rganib, ulardan ibrat olishi lozim.

Umuman olganda, **Farg‘ona jadidlari tomonidan amalga oshirilgan islohotlar bugungi jamiyat rivojiga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda**. Ularning ta‘lim, madaniyat, ijtimoiy institutlar va davlat boshqaruvidagi tamoyillari O‘zbekistonning milliy tiklanish jarayonida mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bois, jadidlarning merosini o‘rganish, ularni yosh avlodga tanishtirish va ularning g‘oyalarini amaliy hayotda qo‘llash orqali **ma‘rifatli, ilg‘or va taraqqiyparvar jamiyatni shakllantirish** mumkin. Bu esa jadidlarning orzulari ro‘yobga chiqayotganidan dalolat beradi va ularning ma‘naviy merosi abadiy ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurashidkhonov M. "Turkiston jadidlari va ularning ta‘lim tizimidagi islohotlari" – Toshkent: Fan, 1995.

2. Behbudiy M. **"Milliy uygʻonish va yangi maktab masalalari"** – Samarqand, 1914.
3. Fitrat A. **"Jadidchilik harakatining ijtimoiy ahamiyati"** – Toshkent: Maʼnaviyat, 2001.
4. Isʼhoqov Z. **"Fargʻona jadidlari va ularning madaniyat rivojiga taʼsiri"** – Toshkent: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2010.
5. Qosimov B. **"Jadidchilik harakati tarixi"** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005.
6. Allohverdiyev A. **"Oʻzbek jadidlari va ularning ijtimoiy islohotlari"** – Buxoro, 2012.
7. Devonaqulov A. **"Jadid matbuoti va uning ahamiyati"** – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2015.
8. Adeeb Khalid. **"The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia"** – Berkeley: University of California Press, 1998.
9. Edward Allworth. **"The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present"** – Stanford: Hoover Institution Press, 1990.
10. Timur Kocaoglu. **"Jadidism and Nationalism in Central Asia"** – Istanbul: Isis Press, 2002.
11. Bregel Y. **"Turkestan and the Fate of the Russian Empire"** – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
12. Abdurauf Fitrat. **"Oʻzbek jadidchiligining nazariy va amaliy asoslari"** – Toshkent: Sharq nashriyoti, 1999.